

*СУЛАСВА Н. В., доктор педагогічних наук, доцент
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
Україна, м. Полтава*

ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Особистість із власними сутнісними силами й творчим потенціалом є головною цінністю освіти, для повної реалізації якої необхідним є створення сприятливого освітнього середовища для навчання, зростання активності й ефективності діяльності людини, вдосконалення її особистісних властивостей і як наслідок, якості її професійної підготовки. Одним зі шляхів употужнення освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу, яке б сприяло розширенню меж особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя, є конвергентне поєднання різних видів освітньої діяльності, зокрема, формальної (formal education – освітньої діяльності, що передбачає навчання на загальному і/або професійному рівні й завершується видачею загальновизнаного диплома або атестата) й неформальної мистецької освіти (non-formal art education – добровільної мистецької діяльності особистості, що здійснюється поза формальним навчанням у вищому педагогічному закладі освіти, реалізується здебільшого в художньо-творчих колективах і не супроводжується видачею диплома офіційного зразка) [1, с. 90].

Необхідність кардинальних змін у системі підготовки майбутнього вчителя викликана новими підходами до визначення сутності професійно-особистісного розвитку сучасного педагога. Вітчизняні й зарубіжні дослідники (І. Бех, І. Зязюн, Г. Костюк, Н. Кузьміна, В. Лозова, А. Маркова, С. Сисоєва та ін.) у своїх наукових розвідках детально розглядають проблеми особистісного й професійного розвитку в процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. При цьому учені визначають різні підходи до розв'язання означеної проблеми, зокрема, суб'єктний, діяльнісний, професіографічний та акмеологічний.

Відповідно до суб'єктного підходу (К. Абульханова, В. Асєєв, А. Брушлинський, Л. Мітіна та ін.) взаємозв'язки особистісного й професійного розвитку виявляються в детермінації здатності

особистості щодо творчої самореалізації в професійній діяльності. У цей же час, аналізуючи психіку людини, досліджують її не просто як сукупність окремих психічних функцій і параметрів, а як цілісність із власними індивідуальними особливостями й проявами, на розвиток яких впливає сама особистість.

Діяльнісний підхід дає змогу стверджувати, що особистісний розвиток здійснюється саме в процесі навчально-професійного функціонування і дає можливість розглядати особистість як рухливу системну цінність, що розвиває себе в професійній діяльності. Науковці Н. Коломінський і В. Рибалка, які обґрунтували психологічні закономірності становлення й розвитку особистості в умовах отримання освіти [2, с. 52], зазначають, що освітня діяльність має спиратися на внутрішні потреби особистості до самоактуалізації, пізнання, саморозвитку й самовдосконалення. Мистецько-освітня діяльність майбутніх учителів у художньо-творчих колективах ґрунтується саме на таких внутрішніх потребах студентів, що, у свою чергу, сприяє більш глибокому засвоєнню ними основ майбутньої професійної діяльності як в умовах неформальної мистецької освіти, так і в процесі формального навчання.

Згідно із професіографічним підходом професійна підготовка є ефективною за умови її реалізації на компетентнісній основі, за якої провідними одиницями є ключові компетентності та особистісні якості фахівця. Вітчизняні й зарубіжні науковці К. Гуревич, Є. Клімов, В. Крутецький, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сластьонін, Л. Спірін, Б. Федоришин та ін. детально дослідили характерні особливості феноменології педагогічної діяльності – це особистісні якості вчителя, його педагогічні здібності й майстерність, мислення і такт, стиль педагогічної діяльності, які мають поєднуватися з професійними знаннями, уміннями й навичками, котрі повинні бути засвоєні в ході професійної підготовки, накопичуватися й удосконалюватися упродовж усієї педагогічної діяльності вчителя.

Акмеологічний підхід уможливорює розгляд розвитку особистості як якісного перетворення її психічних і особистісних властивостей та використання цих ресурсів і засобів у відповідності з вимогами й умовами діяльності людини. При цьому розвиток особистості в найвищій мірі є процесом індивідуалізованим, оскільки життєвий шлях конкретної людини неможливо вкласти в чіткі межі певної теорії, концепції чи представити у вигляді єдиного алгоритму. Виняткове значення у цьому випадку має власна активність особистості, її мотивація, нахили, уподобання, здатність сприймати, зберігати й примножувати культурні надбання людства. У тісному

взаємозв'язку з особистісним перебуває процес професійного розвитку людини, пов'язаний із соціалізацією та засвоєнням різних аспектів її трудової діяльності. Досягнення високого рівня розвитку особистості в ході підготовки до професійної діяльності, на думку акмеологів (О. Анісімова, О. Бодальова, В. Зазикіна, Н. Кузьміної, С. Пальчевського й ін.), можливе за наявності в людини найнеобхідніших властивостей, інтересів, намірів, соціально-значущих і професійно важливих якостей, професійної спрямованості, мотивації, а також при створенні таких умов, які б забезпечили продуктивність особистісного й професійного розвитку людини. Однією з таких умов є розширення меж професійної підготовки майбутніх учителів шляхом надання їм неформальної мистецької освіти в художньо-творчих колективах педагогічного ВНЗ.

У виокремлених педагогами й психологами підходах до розв'язання проблеми розвитку особистісних і професійних якостей фахівця простежується важливий напрям – професійний та особистісний розвиток розглядається як єдиний процес становлення майбутнього вчителя в умовах його професійної підготовки. Це, насамперед, зумовлено тим, що формування педагога-майстра не може полягати лише в накопиченні певних знань, умінь і навичок, професійного досвіду чи майстерності. Важливим у цьому процесі є зрілість особистості майбутнього вчителя, котра характеризується як найвищий рівень її психологічного, соціального, морального, духовного, професійного та іншого розвитку. Саме це відображає ставлення педагога до навколишнього світу, рівень оволодіння ним моральними, етичними, культурними, професійними та іншими нормами й правилами, стає проявом позитивних мотивів, цінностей, смислів, планів і функціональних ресурсів організму і психіки [3, 4].

Отже, у царині професійної діяльності наставника молодого покоління ціннісною є гармонія його особистісної і професійної зрілості, яка здатна забезпечити не лише ефективність результатів педагогічної діяльності, але й розвиток особистості в ній, формування еталонної концепції «Я-професіонал», самоствердження, самореалізацію й адаптацію до соціального та професійного оточення.

Зважаючи на вищезазначене, сутність особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя в умовах неформальної мистецької освіти визначається як системний процес інтеграції особистісної і професійної складових професіогенезу.

Аналіз наукових досліджень з питань структури особистісно-професійного розвитку (В. Андрущенко, Л. Василенко, Є. Клімов, Н. Пейсахов, Л. Рибалка, М. Савчин та ін.) дозволяє визначити структуру особистісно-професійного розвитку як результату отримання неформальної мистецької освіти учасниками художньо-творчих колективів. Вона є сукупністю взаємопов'язаних компонентів: мистецького, духовного, соціального розвитку, а також розвитку педагогічної майстерності.

Мистецький розвиток учасника художньо-творчого колективу визначається як результат, що виявляється в мотиваційних (зацікавленість, потреба в мистецькій діяльності), змістових (уявлення, знання про мистецтво) та операційних (уміння й навички виконувати мистецькі дії) змінах стану особистості від нижчого рівня до вищого.

Духовний розвиток є результатом свідомого самовдосконалення особистості на основі потенціальних можливостей людини, що спрямовує її на підпорядкування свого природного та соціального «Я» вищим ідеалам, цінностям і смыслом, гармонізації поведінки та способу життя, збагачення духовних надбань людства результатами власної діяльності.

Соціальний розвиток характеризується як зміна особистості, що виявляється в накопиченні нею знань, умінь і навичок проектувати та реалізовувати життєві стратегії відповідно до демократичних норм і правил співіснування з іншими людьми.

Розвиток педагогічної майстерності розуміється як зміна властивостей особистості на основі активізації рефлексивних умінь, котрими забезпечується самоорганізація високого рівня професійної діяльності вчителя.

Теоретичні й практичні здобутки педагогічної науки минулого й сучасності дають змогу стверджувати, що одним із дієвих шляхів особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя є прилучення його до мистецтва на основі організації у вищих педагогічних навчальних закладах III–IV рівнів акредитації художньо-творчих колективів різних мистецьких напрямів для надання їм неформальної мистецької освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сулаєва Н. В. Неформальна мистецька освіта майбутніх учителів у художньо-творчих колективах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Наталя Вікторівна Сулаєва. – К., 2014. – 591 с.

2. Гуманистическая и трансперсональная психология: Хрестоматия / Сост. К. В. Сельчонок. – Мн.: Хервест, М. : АСТ, 2000. – 592 с.
3. Абульханова-Славская К. А. Личностная регуляция времени / К. А. Абульханова-Славская // Психология личности в социалистическом обществе. Личность и ее жизненный путь. – М.: Наука, 1990. – С. 114–129.
4. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология [Электронный ресурс]: электронный учебник / Б. Б. Айсмонтас. – Режим доступа: http://www.ido.rudn.-Ru/psychology/pedagogical_psychology/metod.html.